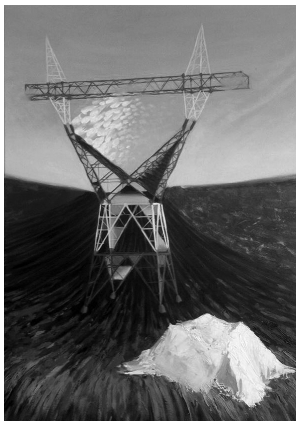

PÉTER ÁRPÁD

EGY KULTURÁLIS KISVÁLLALKOZÁS MÉDIAJELENLÉTE

A Fantomatika csillagának zenit-nadír útja

... a *Fantomatika*
képregénykiadó
története figyelemre
méltó médiaesemény,
hiszen olyan
preferenciamozgásokat
mutatott ki...

Igen, zenit-nadír útról beszélhetünk ezen rokonszenves kisvállalkozás esetében, hiszen a hasonló nevű kiadó¹ által megjelentetett *Fantomatika* című képregény világra jöttét – a cégalapítók által² professzionálisan indított termék-kommunikációnak köszönhetően – olyan pozitív (!) médiaszongás övezte, amelyre kevés példát láthatunk, főleg minálunk, Erdélyben és kiváltképp ennyire új és ennyire *niche*-terméket előállító cég esetében. A fő termék, a tudományos-fantasztikus vonalú, fantasy-„beütésekkel” dúsított képregény-havilap megjelenését, valamint első lapszámait olyan léptékű médiafigyelem és – amplitúdója miatt professzionálisnak minősíthető – médiakommunikációs folyamat előzte meg és övezte, amellyel ritkán találkozunk a romániai magyar kultúra „progresszív meanderezése” során.

Már a produktum, a sci-fi-elemeket tartalmazó, kitűnő kivitelezésű, érdekes narratívát felvonultató munka is *novumnak* számított a Kárpát-medencének ezen a részén, a Határ *innenső* oldalán, olyannyira, hogy számos médiaorgánum megállapította: ebben a médiumban ilyen tematikájú alkotás nem született még e régióban. Említhetjük a *Sci-Fi.hu* 2017-es interjút, ahol egyenesen „az első erdélyi science fiction képregény”-nek titulálják a *Fantomatikát*,³ és ugyanezen pozícionálást érhetjük tetten Kustán Magyarai Attila *Maszol.ro*⁴ portálon készített interjút, ahol a *Fantomatika* szintén – kvázi – előzmények nélküli kulturális újításként tűnik fel.⁵ A Fantasztikus Irodalmi Olvasói Kör (népszerű rövidítésben: F. I. O. K.) az alapítókkal készített, 2018-ban megjelent interjút, ahol Stanislaw Lemnek tulajdonítja a névadó

konceptus kiötlését.⁶ Lem a *Summa Technologiae* című, 1964-ben kiadott gyűjteményes esszékötetében⁷ írt ezekről a potenciális, holografikus, fikciós és imaginárius elemeket felvonultató, archetípusok posztmodern újjáértelmezését és a szocializmus erőltetett realizmusa ellenében kínált terekről, amelyek a kommunizmus narratíváinak idealizáltságig torzított valóságábrázolásainak pszeudofunkcionális alternatív valóságait leplezték le allegóriáikban.⁸ Ilyen tekintetben ez a filozófiai töltetű írásgyűjteménye analógiákat mutat kortársa, Asimov számos, szintén bölcséleti kérdéseket is feszegető írásművével,⁹ amelyekben a vasfüggöny nyugati oldalán alkotó író szintén nem tartózkodik attól, hogy társadalmára alkalmanként ítélkező hangnemű kijelentéseket is tegyen.¹⁰

A *Fantomatika* is allegorikus történettel indította első három lapszámát: a *fantomatikus tér* és egy, a miénkhez hasonló működésű, de az ideálistól technológiailag elmaradottabb világ találkozásáról szóló részletes, szép rajzokat lapozhattunk végig, olvashattunk egy ismerős, ám ugyanakkor veszedelmesen idegen világról egy sajátos történetben, viszont ami új volt ebben a kezdeményezésben, az az, hogy az egymás mindaddig nagyjából elkerülő *létrejötti hely* (Erdély) és a *műfaj* (magyar nyelvű, havonta megjelenő folytatásos sci-fi képregény) találkozott benne.

És tulajdonképpen a hely ilyen típusú kihasználásának újdonsága volt az, amire válaszként létrejött a – valószínűleg a szerzők által kezdeményezett, ám – minden várakozást és elvárást hamar túlszárnyaló médiazsongás, amely hamar kvázi önjáróvá alakult, és a *Gyergyói Kisújságtól*¹¹ kezdve a *Heti Új Szóig*¹² számos – de inkább: számtalan – elsőpró, többségében pozitív beharangozót, ismertetőt, elemzést és mindezek által kitűnő reklámot biztosított ennek az úttörő kisvállalkozásnak.

Míg pl. a *Kisújság* 2017-es cikkén látszik, hogy professzionálisan összeállított sajtóközlemény, addig pl. az említett *SciFi.hu*- és a F.I.O.K-interjúk a média valódi érdeklődéséről, a kulturális termék iránti valódi keresletről árulkodó anyagok. Ugyancsak beszédes a *Mandiner* hozzáállása is,¹³ amely az első, 2017 augusztusára datálható beharangozó sajtókampány után, novemberben közölt egy MTI-tudósítást, amely beszél az M1-es műsorról is, ahol a *Fantomatika* alkotói szintén bemutathatták termékeiket, ezen médium által elérve olyan közönségréteget is, amely jellemzően nem online médiából tájékozódik. Az MTI tehát gyakorlatilag országos nyilvánosságot biztosított ennek a különleges kisvállalkozói kezdeményezésnek, hónapokkal a „hivatalos kampánynyitó” után is, fenntartva az érdeklődést ezen mind tematikájában, mind genezisében periférikus entitás¹⁴ iránt. A médiában könnyen fellelhető többtucatnyi hivatkozás átmazsoláztatása után egyértelművé válhat az, hogy a mozgásba lendülő, szerves tartalmat közvetítő erdélyi magyar és anyaországi médiagépezetnek köszönhetően tulajdonképpen instant kanonizálódott ez a produktum: azonnal referenciává vált számos médiumban, és valószínűleg ennek köszönhetően az alkotók sok-sok interjúfelkérést kaptak. Ilyen pl. a *Főtér*, leginkább közéleti problémákkal foglalatосkodó online portál által 2017 szeptemberében közölt rövid riportfilm¹⁵ is azért releváns, mert egyfelől a *Főtéren* nem túl gyakoriak a művészeti projektek árnyalt ismertetései – ez a kezdeményezés pedig mégis felkeltette a néhol szatírába hajlóan társadalomkritikus lap érdeklődését. A rövid, néhány percesre vágott videó ugyanakkor roppant tanulságos, mert olyan részleteket tudunk meg a *Fantomatika* incipitjéről, amelyek nem kerültek be még ebbe a nagy amplitúdójú médiazajlásba sem, amely a „képűjság” megjelenését, felfutását, kibontakozását övezte. Így pl. Szabó Krisztina megosztotta a nézőkkel, hogy eredetileg animációs filmet szerettek volna létrehozni, de ehhez nem rendelkeztek megfelelő erőforrásokkal – még a kellő lehetőségeket biztosító pályázattal sem¹⁶ –, és a közös érdeklődés, a képregények jellegzetes toposzai, sajátos esztétikája, történetvezetési módjai iránti rajongás vette rá őket arra, hogy a 2000-es esztendőők óta általuk Erdélyben tapasztalt képregény-

hiányt saját, eredeti koncepciójú produktummal pótolják. Az interjúban a szerzők jelzik, hogy nagy hatással volt rájuk Fazekas Botond képregényrajzoló tevékenysége, ám nem jelentik ki azt, hogy követőiként tekintenek magukra – ezáltal is kiemelve kisvállalkozásuk egyedi profilját, sajátos jellegzetességét.

2018-ra már komoly összesítő elemzés jelent meg róluk a kolozsvári *Helikon* hasábjain,¹⁷ ahol szintén lajstromoz előzményeket, „előképeket” a szerző. Deák Ferenc rajzait, Beke György különleges képi világát, de még Pusztai Georgeta Kós Károlyt idéző stílusát is említi ez a kimerítő *Helikon*-írás, amely kiemeli, hogy az erdélyi magyar (néhol román „rajz-regények” fordítását is közlő) képregényrendszer főleg az országban kiadott gyereklapok által (*Napsugár*) vagy pedig a Magyarországról magánúton beszerzett, idehaza szervezett keretek közt nem nagyon terjesztett *Kockás*, *Kretén*, *IPM Alfa* stb. magazinokkal egészült ki, amelyekhez a hozzájutás legtöbbször inkább szerencse, mintsem hatékony érdeklődés és utánajárás eredménye volt.

Tehát ez a terjedelmes és alapos cikk is azt állapítja meg, hogy az úgynevezett „piaci rés” létezett Erdélyben, sőt: a tematika jellegzetessége, újszerűsége, a technika (kézzel készített rajzok értő digitalizálása – szemben a mai divattal, mikor leginkább már közvetlenül digitális felületeken készülnek el a rajzok) egyedisége is azt jelezte, hogy olyan típusú vállalkozás jött létre Kézdivásárhelyen, amely akár a Kárpát-medence sci-fi-rajongóinak jelentős hányadát is meg tudja szólítani. Itt sajnos nem rendelkezünk megfelelő felméréssel, hogy tulajdonképpen mit is jelent ez a „tömeg”, kiket jellemez ez a leírás, kik sorolják magukat ebbe a csoportba, viszont elegendő a Mojo Box Office aktuális felmérését követni ahhoz, hogy lássuk, a tudományos-fantasztikus, netán fantasy tematikájú mozifilmek nagy népszerűségnek örvendenek Magyarországon (is).¹⁸ Értelemszerűen hiba lenne a mozifilmek médiumának népszerűségét egy az egyben megfeleltetni egy teljesen más médium, a képregények népszerűségének, viszont azt biztosan állíthatjuk, hogy létezik korreláció a tematikai átfedésnek köszönhetően. Steven Zeitchik alapos cikke érdekes felmérést ismerttet egy-egy hollywoodi gigaprodukciónak gazdasági, szociális, műfajtörténeti és esztétikai közegéről, rávilágítva arra, hogy még a legnagyobb nyugati filmstúdiók is hibázhatnak előzetes piackutatásaik során, amikor választaniuk kell aközött, hogy egy-egy „remake”-et vigyenek-e vászonra és forgalmazzanak, vagy különleges, újszerű ötletekkel kísérletezzenek.¹⁹ Azt sajnos nem tudjuk, hogy a *Fantomatika* alkotói milyen típusú piackutatást végeztek el az ötletesen és lendületesen kezdeményezett médiakampány mellett, szellemi termékük befogadási potenciálját, olvasáskultúrába, képregényfogyasztási szokásokba, médiahasználati rendszerekbe való (potenciális) illeszkedési elveit elemezve, de a Szujó Norbert által készített interjúban tett kijelentések arra engednek következtetni, hogy a szerzők csak felvezető sajtókampányt terveztek – és valósítottak meg ötletesen és szervesen –, míg a konkrét piackutatás mozzanatát vélemények és (valószínűleg rendszertelenül érkező) visszajelzések értelmezésével helyettesítették.

Sárosi Mátyás így értelmezi a 2018-ban fennálló helyzetüket:

„*Matyi: [...] Űres volt ez a piac [a képregényeké, Erdélyben], tehát jó ötletnek tartottuk. De vajon van-e rá igény? Ezen a pengeélen táncolunk máig is, mert nem tudjuk, hogy fenntartható lesz-e a lap. Egyelőre nem tiszta, hogy kezdeti nehézségekkel küszködünk, és majd fellendül az érdeklődés, vagy csak ennyi érdeklődőre számíthatunk.*”²⁰

Románia pénzügy-minisztériumának honlapján ingyenesen hozzáférhető céginformációs adatbázis szerint a 2016-ban bejegyzett „Editura Fantomatika S.R.L.” 2018-ban 2620 lej veszteséget jegyzett, 29 053 lejnyi forgótőke mozgatója mellett. Ez a veszteség 19 191 lej bevétel és 21 811 lejnyi kiadás mellett valósult meg – a *Maszol* portál által utóközölt, a lapkiadás megszűnéséről tájékoztató sajtóközlemény szerint a legnagyobb befektetést a nyomdai és szállítási költségek jelentették, amelyeket a

már megkezdett hatodik lapszám esetében nem tudtak biztosítani. A 2018 májusában közzétett jelentés hivatkozik az azóta felfüggesztett működésű fantomatika.com weboldalra mint az információ forrására,²¹ ám mivel a honlap a cikk írásának időpontjában hozzáférhetetlen nem tudjuk, hogy mikor szűnt meg a tartalom megjelenítés ezen a címen.²² A Web.Archive.Org internetarchiváló szolgáltatás Fantomatika.com domainre történő utolsó rákeresése 2018. november 2-án történt, ám akkor már nem talált ott lementhető tartalmat. Az első „snapshot”-ot, amolyan gyors állapotmentést az automata internetes archiváló 2017. július 21-én ejtette meg, ekkor a címlap, a jól dizájnolt, könnyen felismerhető logo és a következő üzenet fogadta az odalátogatókat: „*Hamarosan megjelenik az első, egészében Erdélyben szerkesztett, írt és rajzolt képregény-havilap. Ugyanitt építjük a képregényt kedvelők közösségét is, szóljatok hozzá, adjatok tanácsot, segítsétek – hogyan csináljuk? A lapot Erdélyben és Magyarországon fogjuk forgalmazni.*” Médiapartnerekként a *Filmtett.ro*, a *Morfondir.ro*, a *Transindex.ro*, a *Székelyhon.ro*, a *Kézdi.info*, valamint a *Hírmondó.ro* szerepelnek. 2018 március 26-án még tartalmat olvashatunk a *Fantomatika* weblapján, megtalálhatjuk az – egyelőre – utolsóként megjelent ötödik lapszám ismertetőjét, valamint fordulatosan megfogalmazott, humoros, amolyan *gonzo* stílusú jellemzéseket az utolsó lapszám rajzolóiról és szerzőiről, valamint jócskán kibővült a médiapartnerek listája is: *Szépvízrádió.info*, *Maszol.ro*, *Krónika.ro*, *Galaktika.hu*, *Fantasmánia.hu*. A Galaktika univerzumával történő kapcsolatfelvétel meghatározó minden sci-fi, valamint fantasy műfajú, magyarul megjelenő (leginkább narratív) műalkotás számára, amint fent is említettük: jelentős kanonizációs hatással bírhat, elfogadottá, sőt: népszerűvé tehet egy-egy projektet. És ez is történt: a képregény, késői érkezése, a magyar sci-fi-piacon kvázi ismeretlennek számító alapítói ellenére valóságos hullámként futott végig gyakorlatilag minden meghatározó magyar médiumon. Mindezek ellenére a webes felületeket megőrző automatikus archiváló 2018 augusztus 8-i képernyőmentés már az alapítók elköszönését tartalmazza csak, hivatkozván arra, hogy a papíralapú médiatartalmak csökkent népszerűsége miatt kénytelenek felhagyni kisvállalkozásuknak ebben a formában történő működtetésével, jöllehet a „Közösség” menü azt tanúsítja, hogy számos, mind a médiába, mind a közéletbe, mind pedig az esztétikum doméniumaiba sikeresen beágyazódott munkatárs segítette a két személlyel induló kis kiadót. Emellett lajstromozták a róluk szóló médiamegjeleléseket is – mi még ezeken kívül is találtunk jó néhányat –, tehát nyugodtan kijelenthetjük, hogy életképes, funkcionális vállalkozás volt. És nincs okunk kételkedni abban sem, amit az alapítók publikáltak mint nyomtatott lap sorsáról: a forgalomhoz, a közönség érdeklődéséhez képest túl sok pénzbe került a nyomtatás és a szállítás.²³

Gazdasági vonatkozásban értékes a *Fantomatika*-alapítóknak a *Maszol* érdeklődésére adott válasza: az ő számításai szerint a 2017 októberében indult folyóiratnak 700-800 példányt sikerült értékesítenie egy-egy lapszámból, míg ahhoz, hogy fenn tarthatóvá (önfenntartóvá) váljon, 1500-2000 eladott példányra lett volna szüksége.²⁴

A médiavisszhang alapján 2017-ben lehetett a lap rövid történetének a csúcspontja: tulajdonképpen berobbant a köztudatba, és roppant pozitív visszhangra talált mind a koncepció, mind a kivitelezés – megsemmisítő bírálatot, de még erős kritikát sem találtunk, jöllehet alaposan felkutattuk a Kárpát-medencei magyar média jelentős mennyiségű online és offline platformját. Még Balácsi Pál Előd is dicséretében is erősen kevés a bírálat – pl. „*elvétve azért túl színpadiasnak tűnnek bizonyos mimikák és gesztusok*”, vagy „*És hogy ne csak pozitívumokról írjak: néha, mondjuk két-három alkalommal jól jött volna egy pár szavas írói eligazítás, ilyesmikre gondolok, hogy »Néhány nappal később«...*”²⁵

A már-már szokatlanul pozitív fogadtatás ellenére a 2017-es esztendő gazdasági szempontból nem volt annyira sikeres, mint ahogyan azt a valószínűleg stratégiailag

elhelyezett sajtóközlemények, a racionálisan indított – és 2017 végére nagyjából öngerjesztővé vált – médiakampány engedné sejtetni.

A 2016-ban bejegyzett kiadó által megjelentetett *Fantomatikát* alapos előkészületek után bocsátották piacra 2017-ben, a késéshez sajnos hozzájárult egy családi betegség is,²⁶ ám ahogy Balogh Levente, a *Krónika* újságírója nevezi visszafogott, de értő méltatásában: „az első önálló erdélyi sci-fi képregényűjság”²⁷ 2017-re tágabb műfajának, a tudományos-fantasztikumnak a magyar kultúrában szinte legismertebb képviselőjévé vált. Ezt az ismertséget látjuk visszaköszönni a pénzügyminisztérium honlapján ingyenesen közzétett jelentésekben is.²⁸ Így a 2016-os jelentés még nem számol fizetett alkalmazottal, míg a 2017-es és 2018-as kimutatás már egy embert jegyez ebben a pozícióban. A 2016-os alapító év esetén is 1966 lej veszteséget jegyez a cég – valószínűsítjük, a kezdeti befektetések kerülhettek pénzbe. A *SciFi.hu*-nak adott interjúban az alapítók kifejtik, hogy saját tőkét fektettek be az induló kisvállalkozásba, nem kerestek pályázatokat, „befektetési angyalokat” és egyéb, a mai startup-világokra annyira jellemző támogatókat: „Saját kiadót alapítottunk, mert így azt csinálhatjuk, amit jónak látunk. Viszont így a miénk a befektetés és esetleg a bukás is.” Ugyanitt nyilatkoznak arról, hogy 15 lejért, illetve 1500 forintért (mai árfolyamon nagyjából 21 lejért²⁹) fogják árulni a lapszámokat.³⁰ 2018 szeptemberében 100 forint átlag 1,4191 lejbe került, ezek szerint a *Fantomatika* 1500 forintjának kb. 21,28 lej felelt meg, míg 2019 szeptemberében 100 forint átlag 1,4287 lejbe kerül – ez esetben a képregény egy példányának az ára 21,43 lej. A *Maszolnak* deklarált 700-800 példány esetében azért nem tudunk apró tizedesekre lebontott, esetleges árfolyam-ingadozás okozta jövedelemkiesést vagy esetleges többletjövédelmet becsülni, mert nem tudjuk, hogy ezekből a példányokból mennyit értékesítettek forintért, és hány darabot lejért – ennek a kiderítése meghaladja jelenlegi cikkünk kereteit. A lej esetében meg a pénznem euróhoz viszonyított ingadozó értékével is kellene számolnunk – az elmúlt esztendőök sebesen változó román politikai helyzet jelentős inflációt okozott, ám ez a 2018 novemberére nagyjából 3,5 százalékpontnyira becsült infláció³¹ egy ilyen, viszonylag kis forgalmú cég esetében nem okozhat drasztikus mérlegingadozásokat. Amennyiben átlagoljuk a forint- és lejalapú értékesítéseket (ismétlem: nem tudván, hogy tulajdonképpen milyen arányban értékesítettek a különböző pénznemekben), reméljük, hogy legalább a lapok értékesítése során megforgatott pénz nagyságrendjére tudunk következtetni. Tehát a forint-, illetve lejalapú tranzakciók számtani középátlósát kiszámolva megkapjuk a 18,17 átlagos árat.³² Ugyanakkor azt sem tudhatjuk, hogy ebből a pénzből mennyi kerül vissza a kiadóhoz, és mennyi jutalék marad a forgalmazónak, viszont az általános gyakorlat a forgalmazók részéről a 30-35% + ÁFA jutalékként történő visszatartása. Mivel Romániában jelenleg a könyvekre „kirótt” ÁFA 5%,³³ a kiadóhoz visszajutó pénzüsszeg a következő nagyságrendben alakulhatott kiegyensúlyozott arányú forintban és lejben történő értékesítés esetén: ÁFA: kb. 90 bani (0,9 lej), 18,17-nek a 35%-a: 6,35 lej. A forgalmazók jutalékát tehát kb. 7,25 lejre becsüljük, így valószínűsíthető, hogy a *Fantomatikához* minden egyes eladott lapszám után kb. 10,92 lej juthat vissza – amiből, ugye, kellene fedezni a nyomdaköltséget (ami nem lehet alacsony, elnézve a kitűnő minőségű kivitelezést), és ebből kellene maradjon profit is... Nos, amint olvastuk a *Maszolnak* adott nyilatkozatban, a nyomdai költségek emésztették fel a jövedelem oroszlánrészét...

Amennyiben viszont túlnyomórészt lejben történő értékesítések történtek – és ez azért valószínűnek tűnik, jöllehet, mint fentebb már jeleztük, a magyarországi média gyakorlatilag el volt árasztva a *Fantomatikáról* szóló hírekkel³⁴ –, mi nem ismerjük ezen híradások „mobilizáló hatását”, emiatt röviden utána számolunk a 15 lejes vételár forgalmazói vonzatainak is.

Ez esetben az ÁFA 0,75 lej, a forgalmazói 35% pedig 5,25 lej – tehát 6 lejnyi összeg maradhatott a forgalmazóknál minden egyes eladott lapszám után – ez meg értelemszerűen azzal jár, hogy a kiadó egy eladott példány után kb. 9 lejjel maradhatott – és erre az összegre azért még rájöhetnek különböző adóterhelések, munkadíjak, fizetések stb.

Gyors „fejszámolást” végezve pl. 2017-re a következő nagyságrendi adatokat kaphatjuk meg:

– 2017, becsült eladás, 3 lapszám esetén:

a) átlag 700 eladott példányra számolva: $(9 \times 700) \times 3 = 18\,900$ lej, általunk „saccolt” nettó bevétel;

b) átlag 800 eladott példányra számolva: $(9 \times 800) \times 3 = 21\,600$ lej, általunk „saccolt” nettó bevétel.

A képregénykiadó pénzügyminisztériumi adatlapján 2017-re bevételként 22 052 lej szerepel, ami nagyságrendileg az optimális eladás becsült számadatait közelíti meg.

Amennyiben teljesültek volna az alapítók tervei, akkor a következő számadatok jöhettek volna ki 2017-re:

– 2017, becsült eladás, 3 lapszám esetén:

a) átlag 1500 eladott példányra számolva: $(9 \times 1500) \times 3 = 40\,500$ lej, általunk „saccolt” nettó bevétel;

b) átlag 2000 eladott példányra számolva: $(9 \times 2000) \times 3 = 54\,000$ lej, általunk „saccolt” nettó bevétel.

A 2017-ben jegyzett 18 953 lejnyi veszteség ez utóbbi, optimális értékesítési esetben meglehetősen profitra váltott volna – úgy véljük, a fennmaradó összegeknek köszönhetően fenntarthatóvá vált volna a kisvállalkozás képregényprojektje.

Kíváncsiságból elvégeztük 2018-ra is ezt a számítást, a következő eredményekkel:

– 2018, becsült eladás, 2 lapszám esetén:

a) átlag 700 eladott példányra számolva: $(9 \times 700) \times 2 = 12\,600$ lej, általunk „saccolt” nettó bevétel;

b) átlag 800 eladott példányra számolva: $(9 \times 800) \times 2 = 14\,400$ lej, általunk „saccolt” nettó bevétel.

Amint fentebb is írtuk, a képregénykiadó pénzügyminisztériumi adatlapján 2018-ra bevételként 19 191 lej szerepel, ami nagyságrendileg az optimális eladás becsült számadatait közelíti meg.

Amennyiben teljesültek volna az alapítók tervei, akkor a következő számadatok jöhettek volna ki 2018-ra:

– 2018, becsült eladás, 2 lapszám esetén:

a) átlag 1500 eladott példányra számolva: $(9 \times 1500) \times 2 = 27\,000$ lej, általunk „saccolt” nettó bevétel;

b) átlag 2000 eladott példányra számolva: $(9 \times 2000) \times 2 = 36\,000$ lej, általunk „saccolt” nettó bevétel.

Ez utóbbi – optimális – esetben valószínűsítjük, hogy a 2018-as esztendőben nem függesztették volna fel a *Fantomatika* megjelenését, és jelenleg az erdélyi magyar sajtópaletta gazdagabb lenne egy rokonszenves, esztétikus, olvasmányos médiummal.

Ugyanakkor azzal az információval sem rendelkezünk, hogy az alapítószerzők által 700-800 értékesített példányszám szórásában melyik kiadvány a skálának melyik részén helyezkedik el (valószínűsíthetjük, hogy ezen adatok egy része bizalmas is lehet, tehát szinte lehetetlen visszakeresni), de ezek a számítások valóban azt igazolják, hogy reális volt a *Maszolon* publikált nyilatkozat a pesszimista becsléshez képest szinte háromszoros eladott példányt elváró, kiadásonként – az optimálisához közel – 2000 értékesített lappal számoló *Fantomatika*-szerkesztők.³⁵ Tehát még a legoptimálisabb értékesítésük is két és félszer kisebb volt, mint a jövőbe mutatóként

megnevezett, kiadásonkénti 2000 példány átlagáron történő eladása, ami egyértelműen azt mondja el, hogy a viszonylag sikeresnek mondható médiakampány során nem mobilizálódott az a fogyasztói réteg, amely hajlandó lett volna áldozni erre a termékre – mert azt, hogy nem értesültek, nehezen tudjuk elhinni, olvasván és látván azt a sok médiumon átívelő, releváns és valóban érdeklődéskeltő cikket, hallgatván az online platformokra feltöltött videókat,³⁶ tévéadásokat, rádióriportokat stb.

És ez esetben csak kérdezni tudunk: miért van az, hogy e merész, saját tőkéből indított kisvállalkozás ilyen sikeres kommunikációs kampány mellett ilyen rövid pályafutást ért meg? Talán *egyáltalán* nincs annyi (magyar nyelven olvasó) sci-fi-rajongó a Kárpát-medencében, akikből egy szervesen működő kultúraértékesítő platform alakulhatott volna ki? A kezdeti lelkesedé után lanyhult az érdeklődés? Ha igen, miért? A történetek nem nyerték el a (nagy)közönség tetszését? Netán a rajzok nem találtak a megszólítottak ízléséhez? Mindezeket természetesen annak a fényében kérdezzük, hogy tudjuk, a média, a médiában megszólaló szakma (mind a zsáner, tehát a tudományos-fantasztikum, mind pedig a művészeti szféra értői) elismerően nyilatkoztak mind a narrációról, mind pedig az illusztrációk esztétikai színvonaláról. Emellett kijelenthetjük, hogy mi magunk is, képzett esztétaként és irodalmárként értékes és *érdemes* alkotásoknak tartjuk a *Fantomatika* megjelent öt számát, és sajnos a *Fantomatika* piacon történő elbukásáról mi sem tudunk többet mondani, megfelelő piackutatások, felmérések nélkül. Talán az állhat fenn, amit a már sokat idézett *Maszol*-cikkből olvashatunk a szerzők véleményéből: egyszerűen a médium, a nyomtatott felület hozzáférhetősége, kezelhetősége képezhetett értékesítési akadályt. A cikkben idézett búcsúüzenet: „Úgy tűnik, hogy térségünkben nem övezi érdeklődés ezt a műfajt, és a digitális média korszakában a papírra nyomtatott lapok sem kelendők.”³⁷ Talán valóban korszakváltást jelent az erdélyi magyar médiában, amely mindeddig a hagyományokhoz, a klasszikus, lineáris médiához történő „hűségével” volt jellemezhető.³⁸ Itt sajátos példaként említhetjük meg a csak egyetlen kiadást, egyetlen lapszámot megélt, Marosvásárhelyen megjelent *Közérdeket*, amely 2014 decemberében hagyta el a nyomdát – először és utoljára, és jöllehet látványos és információgazdag volt, nem bizonyult funkcionálisnak, és így a *Fantomatikától* teljesen eltérő intézményi-kiadói háttér ellenére megjelentetői lemondtak további kiadásáról, a lap szerepét egy ideig a *vasarhely.ro* portál igyekezett pótolni, majd 2018 végén az online felületnek a frissítése sem történik gyakran. Tehát ennek a példának a fényében is áll a médiumok erdélyi kicserélődésének elmélete, és talán pont a *Fantomatika* bizonyul majd korszakváltónak egy későbbi médiatudós szemében, aki ennek a rokonszenves kezdeményezésnek a meredek felívelésével és a hirtelen megszűnésekor létrejött törést jelöli majd ki az erdélyi magyar nyelvű médiumok digitális felé történő eltolódásának egyik legjellemzőbb megmutatójaként.

Az online fellelhető példányok ára mind a mai napig 15 lej,³⁹ illetve 1500 forint⁴⁰ – az értékbeli eltéréshez, valószínűsítjük, hogy a (külföldre történő) szállítási költségek, egyéb tarifák is hozzájárulhatnak. Ezt az értékesítési árat sem a 2018-as, sem a 2019-es valutaárfolyamok mellett sem tekinthetjük irreálisan magasnak – jöllehet a nyomdaköltségeket csak becsülni tudjuk, a példányszámok ismeretében, és látva, *tapintva* a magas minőséget, a választékos, már-már kartonvastagságú, de mégis kellemesen lapozható papírt, a majdnem százszázalékos festékkel történő lefedettséget, 9 lejnél kicsivel többre gondolunk, ám mint fentebb is írtuk, valószínűsítjük, hogy ezek az információk üzleti titok részét képezik.

Megpróbáltunk belépni a romániai példányszám-auditáló hatóság (BRAT) adatbázisába is, ám az fizetéses (24 órára kb. 20 eurót igényel⁴¹), így nem férünk hozzá jelenleg részletes impakt adatokhoz (viszont szándékunkban áll egy közelebbi médiafelmérés keretén belül ezen adatbázisból kinyert információkat a *Fantomatika*, de

egyéb kulturális publikációk vonatkozásában is feldolgozni) és egyéb, recepcióhoz köthető statisztikákhoz – így az egyedüli eladási becslést csak a már többször hivatkozott *Maszol*-cikkhez köthetjük.⁴² Szerencsénkre a *Fantomatikák* kolofonja közli a kinyomtatott példányok számát. 2017/1: 2500 példány; 2017/2: 2500; 2017/3: 2000 példány – itt valószínűleg már érződött a csökkent kereslet hatása; 2018/1: 1500 példány – itt már érezte a hatását a 2017-es, veszteséggel zárt pénzügyi kimutató; 2018/2: szintén 1500. Tehát még a „búcsúszámnak” is csak alig a fele fogyott el a piacon – holott ez már igazi „nemzetközi koprodukció” volt, budapesti (Galambos Tamás), kiskunfélegyházi (Fazekas-Szűcs István) munkatársakkal, valamint Hover Zsolt személyében már más médiumban sikeres (fantasy)író is csatlakozott a csapathoz, szép példajaként annak, hogy az alapítóknak milyen hamar sikerült szerves közösséget építeniük a *Fantomatika* köré.

Hivatalos Facebook-oldalukon megfogalmazott búcsúüzenetükben az alapítók kissé keserűen így írnak erről a kezdeményezésükről: „A *Fantomatika* képregény-havilap első száma 2017 októberében jelent meg, melyet további négy szám követett, majd érdeklődés hiányában megszűnt.”⁴³ Mi azonban örömmel konstatáltuk, hogy, jóllehet a képregény hivatalos weboldala nem működik már, a Facebook-lapon még „történnék” események, más típusú képregényeket is jelentetnek meg, és több fórum, több médium is közöl ezekből – reméljük, hogy egy nap az az értesítés fogad majd, hogy nyomdába került a 6. lapszám...

Ezen kisvállalkozás, a *Fantomatika* képregénykiadó története figyelemre méltó médiaesemény, hiszen olyan preferenciamozgásokat mutatott ki, melyek meghatározók lesznek az elkövetkező esztendőkből, még olyan kicsi (média)piacokon is, mint amilyen az erdélyi magyar.

A *Fantomatika*-eset tanulsága az lehet, hogy főképp az ilyen *niche*-termékek piacra helyezését erősen hatékony igényfelmérések kell megelőzzék, és így talán elkerülhetőek a sikeres médiakommunikációs kampányok által keltett reményekben törtenő csalódások.

■ HIVATKOZÁSOK

Asimov, Isaac: *The Tragedy of the Moon*. Doubleday, New York, 1973.

Balázs-Pál Előd: *Fantomatika: a székelly képregény értékes, és megérdemli, hogy már adandó is legyen*. 2017. <http://multikult.transindex.ro/?cikk=26869>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.

Balogh Levente: *Fantom(atika) a palackból: itt az erdélyi képregényíjtság*. 2017 <https://kronikaonline.ro/szemont/fantomatika-a-palackbol-itt-az-erdelyi-kepregenyiujtság>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.

Borsos J. Gyöngyi: *Mire képes a képregény?* Helikon 2018. 10.

Fantomatika [sajtóközlemény]: *Hamarosan megjelenik a Fantomatika! Erdélyben elsőként kerül kiadásra képregénylap*. 2017. <http://kisujsag.ro/hamarosan-megjelenik-a-fantomatika/>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.

Főtér 2017: Ha már nem lehet kapni, készítettünk Erdélyben képregényt! <https://www.youtube.com/watch?v=11-U34jtjA>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.

Hendon, R. J. [valószínűleg álnév], 2017. <https://www.scifi.hu/2017/08/18/interju-fantomatika-kepregeny/>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.

Heti Új Szó [szerk.], 2017: *Fantomatika képregénysorozat*. In: <http://hetiujszo.ro/fantomatika-kepregeny-sorozat/>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.

http://web.archive.org/web/20170715000000*/fantomatika.com. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.

Kustán Magyar Attila, 2017 „Nincs kultúrája, mert soha senki nem merte megpróbálni” – erdélyi képregénykiadót alapítottak. <https://www.maszol.ro/index.php/kultura/83906-nincs-kulturaja-mert-soha-senki-nem-merte-megprobalni-erdelyi-kepregenykiadot-alapitottak>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.

Lem, Stanisław: *Summa Technologiae*. Wydawnictwo Literackie, Kraków, 1964.

Mandiner [szerk.] 2017. *Magyar nyelvű sci-fi-képregény indul Erdélyben [via MTI]*. https://mandiner.hu/cikk/20171117_magyar_nyelvu_sci-fi_kepregeny_indul_erdelyben. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.

Maszol [szerk.] 2018. *Nézettségi csúcsokat döntöttünk a 6 éves születésnapunk előtt*. <https://www.maszol.ro/index.php/tech-tudomany/97108-nezettségi-csúcsokat-döntöttünk-a-6-éves-születésnapunk-el-tt>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.

Maszol [szerk.] 2018a. *Nem jelenik meg többé a Fantomatika képregényhivilap*. <https://www.maszol.ro/index.php/kultura/95978-nem-jelenik-meg-tobbe-a-fantomatika-kepregenyhivilap>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.

Szujó Norbert: „Szeretném, ha mindenki lenne...” – Interjú a *Fantomatika* képregény alkotóival. 2018. https://f-i-o-k.blog.hu/2018/03/19/_szeretnenk_ha_mindenkie_lenne. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.

Zeitchik, Steven, 2019. Hollywood executives serve up remakes because consumers like them. A new survey suggests otherwise. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/business/2019/07/09/hollywood-executives-serve-up-remakes-because-consumers-like-them-new-survey-suggests-otherwise/>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.

■ WEBOLDALAK

<http://ideakonyvter.ro/64-fantomatika>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.
<http://www.mfinante.gov.ro>
<https://fantomatika.com>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2. [A letöltés dátumán nem elérhető tartalom ezen a címen]
<https://galaktikabolt.hu/termek/fantomatika/>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.
<https://infotva.manager.ro/articole/infotva/cotele-tva-pentru-2018-19119.html>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.
<https://www.bnr.ro/Raportul-asupra-inflatiei-3342.aspx>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.
<https://www.boxofficemojo.com/intl/hungary/>.
<https://www.brat.ro/informatii-despre-accesul-platit-la-rezultatele-brat>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.
https://www.cursbnr.ro/#ancora_tabel. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.
<https://www.duol.hu/kultura/magyar-nyelvu-havonta-megjeleno-kepregeny-indult-erdelyben-2111619/>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.
https://www.facebook.com/pg/Fantomatika/about/?ref=page_internal. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.
<https://www.heol.hu/kultura/magyar-nyelvu-havonta-megjeleno-kepregeny-indult-erdelyben-933861/>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.
<https://www.tucowsdomains.com/provider-result/>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.
<https://www.youtube.com/channel/UCRAQKyz9BVwdtaoIALwfmwA>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.

■ JEGYZETEK

1. A romániai cégek jegyzékébe az „Editura Fantomatika S.R.L.” néven szerepel. Magyarul: Fantomatika Képregeny Kiadó Kft néven is hivatkozza a sajtó.
2. A kézdivásárhelyi Szabó Kriszta és Sárosi Máttyás Zsolt nevével fémjelzett kisvállalkozás.
3. Hendon 2017.
4. Az Új Magyar Szó 2012 óta kizárólag csak online megjelenő kiadása. Az *ÚMSz* a *Romániai Magyar Szó* jogutódjaként a webes felületre történő konvertálódása óta Erdély legolvasottabb magyar nyelvű online hírportáljává küzdötte fel magát. L. *Maszol* 2018.
5. Kustán 2017.
6. Szujó 2018.
7. Lem 1964.
8. L. pl. Lem 1964. L. a *Mélnöktevékenység a transzcendencia területén* című fejezetet, ahol mind a Keleti Blokk despotikus világviszonyulási ideológiáit, mind a Nyugat hedonizmus felé tartó, pazarlástól sem tartózkodó attitűdjét is bírálja.
9. L. pl. Asimov 1973.
10. Asimov 1973. Pl. A *páratlan* című fejezetben elítélően nyilatkozik a miszticizmusra való hajlamról, a rációnak az ideológiáknak történő kiszolgáltatottságáról.
11. L. „Írta: Fantomatika”. Fantomatika 2017.
12. Heti Új Szó [szerk.] 2017.
13. Mandiner [szerk.] 2017.
14. Mint említettük, a sorozat ötletgazdái és kivitelezői Kézdivásárhelyen alapították azt a kis kiadót, mely megjelentette a *Fantomatika* öt számát.
15. *Főtér* 2017.
16. Egy ilyen kezdeményezés elméletileg fenntartható lehet akár magán-, akár állami alapítványok által folyósított pályázati forrásokból. A *Fantomatika* pályázati helyzetének feltárását azonban egy későbbi írásban, a megjelent lapok esztétikai-narratológiai elemzésével párhuzamosan szeretnénk elvégezni.
17. Borsos 2018.
18. <https://www.boxofficemojo.com/intl/hungary/>. Letöltés dátuma 2019. szept. 2.
19. Zeitchik 2019.
20. L. Szujó 2018.
21. *Maszol* 2018a.
22. <https://fantomatika.com>
23. http://web.archive.org/web/20170715000000*/fantomatika.com
24. *Maszol* 2018a.
25. Balácsi-Pál 2017.
26. Szujó 2018.
27. Balogh 2017.
28. <http://www.mfinante.gov.ro>. A 36482296 egyedi azonosítószámmal rendelkező kiadóvállalt, az „Editura Fantomatika S.R.L.” adatait ismertettük.
29. A Román Nemzeti Bank 2018-as átlagárfolyama is közel áll a forint-lej konverziók mai értékéhez. L. https://www.cursbnr.ro/#ancora_tabel.
30. Hendon 2017.
31. <https://www.bnr.ro/Raportul-asupra-inflatiei-3342.aspx>
32. A 2017-es és 2018-as, forintban kifejezett lapár kerekített átlaga lejben átszámolva: 21,35 lej. Ehhez hozzáadjuk az eleve lejért eladott példányszámok árát (+15 lej), és ezt osztjuk 2-vel. A kerekített, hozzávetőleges eredmény: 18,17.

33. L. pl. <https://infotva.manager.ro/articole/infotva/cotele-tva-pentru-2018-19119.html>
34. Pl. a Mediaworks Hungary Zrt. lapcsaládjában is sok helyütt jelent meg rájuk történő hivatkozás, így a Heves megyei hírportálon (<https://www.heol.hu/kultura/magyar-nyelvu-havonta-megjeleno-kepregeny-indult-erdelyben-933861/>), a dunaiújvárosi hírportálon (<https://www.duol.hu/kultura/magyar-nyelvu-havonta-megjeleno-kepregeny-indult-erdelyben-2111619/>) stb. Ezek a híradások az M1-en leadott, 2017. november 10-i, délelőtti, *Fantomatikát* ismertető adásra utalnak információforrásként.
35. L. fent is: „1500-2000 eladott példányszámra lett volna szükség, tudtuk meg Sárosi Mátvás grafikustól”. *Maszol*, 2018a.
36. A Fötér videója mellett (*Fötér*, 2017.) még említhetjük a Fabulous Industries 2017 októberében megjelentetett videóját is, amely 2019. szeptember 2-án 4471 megtekintéssel bírt, ami eléggé jelentős szám, és emellett egy olyan kapcsolódási felület is, amely a Fabulous Industries rajongóival is megismertette a projektet. A FI 2019 szeptemberében 26 490 feliratkozót tudhat magáénak, tehát egy olyan „rajongótábort”, amely kisvárosnyi tömegével akár véleménybefolyásolóként is léphet fel saját (médiá)környezetében. L. <https://www.youtube.com/channel/UCRAQKyz9BVwdtaoIALwfmwA>
37. *Maszol* 2018a.
38. Pl. I. 4.-es jegyzet. Emellett a Kolozsváron megjelenő Szabadság még mindig figyel az offline médiumokat használó klienseire, hisz papíralapon is megjelenik, és számos ilyen példát sorolhatnék, amely azt mutatja, hogy az erdélyi magyar médiafogyasztók még mindig jellemzően használnak tradicionális médiafelületeket, viszont ennek a jelenségnek a taglalása már meghaladná cikkünk lehetőségeit.
39. L. pl. az Idea Könyvtér online boltját: <http://ideakonyvter.ro/64-fantomatika>.
40. <https://galaktikabolt.hu/termek/fantomatika/>
41. <https://www.brat.ro/informatii-despre-accesul-platit-la-rezultatele-brat>
42. *Maszol* 2018a.
43. https://www.facebook.com/pg/Fantomatika/about/?ref=page_internal

